

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РІЗНИХ СФЕР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Бабій О.М.

к.е.н., доцент,

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

Тимченко К.С.

аспірантка,

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

В умовах глобалізації та необхідності інтегрування України у світовий економічний простір універсальним критерієм стратегії розвитку підприємств агропромислового комплексу має стати його конкурентоспроможність як імовірність реалізації конкурентних переваг на національному та міжнародному ринку виноробної продукції. Посилення ролі конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринках виноробної продукції, з одного боку, та отримання більшої свободи у виборі конкурентної стратегії, з іншого, вимагають від керівників підприємств прийняття більш виважених управлінських рішень, спрямованих на визначення конкурентної позиції підприємства виноградарсько-виноробної галузі. Важливим кроком щодо утримання міжнародної конкурентної позиції виноробного підприємства є якісно новий підхід до організації процесу стратегічного управління діяльністю підприємств на ринку виноробної продукції, оскільки особливої актуальності набуває своєчасне та адекватне реагування на зміни динамічного зовнішнього середовища, виклики процесів глобалізації і євроінтеграції. Це, своєю чергою, змушує виноробні підприємства постійно удосконалювати методи і засоби стратегічного управління, з метою

досягнення й утримання міжнародних конкурентних позицій та забезпечення довгострокового розвитку. На сьогоднішньому етапі розвитку ринку виноробної продукції актуальним питанням, що потребує першочергового вирішення, є розробка ефективних механізмів і заходів, які сприятимуть підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств виноградарсько-виноробної галузі та стануть запорукою загального зміцнення міжнародних економічних позицій України.

Різноманітні аспекти визначення конкурентоспроможності підприємства висвітлено у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених: С.В. Білоусова, Г.С. Бондаренко, Г.О. Вербицька, А.Е.Воронкова, Н.О. Грицишин, Л.М. Минко, В.В. Мерчанський, В.А. Павлова, Н.М. Тягунова, Р.А. Фатхутдінов, О.Ю. Юданов. Чинники формування конкурентоспроможності виробничих підприємств досліджували в наукових працях Т.В. Андросов, М.І. Братанов, Д.О.Вітько, А.Р. Дунська, В.Б. Єфремова, Ю.В. Колесник, Н.В. Коваленко, О.В. Кривешко, І.С. Ладунка, П.В. Сидун, С.Г. Мізюк, Т.О. Петрушка, Д.С. Ревенко, Є.В. Романко, Л.І. Піддубна, Є.В. Угрюмова, О.В. Гараксіна. Методологічні аспекти та методичні принципи оцінки конкурентоспроможності досліджували такі науковці як Т.І. Корж, В.О. Мошнов, Л.А. Костюк, Д.О. Вітько, Л.М.Карпенко. Організаційно-економічний механізм управління забезпеченням конкурентоспроможності підприємства на ринку виноробної продукції досліджували Н. В. Яблонська, С. В. Крупіна, В.М. Осипов, Н. О. Аверчева.

Відаючи належне проведеному теоретичним дослідженням конкурентоспроможності підприємств, існує потреба у більш ґрунтовному дослідженні проблемних аспектів підприємств виноградно-виноробної галузі.

Метою роботи є аналіз та оцінка сучасного стану конкурентоспроможності підприємств виноградно-виноробної галузі та визначення напрямів підвищення конкурентоспроможності вітчизняного підприємства на внутрішньому та зовнішніх ринках виноробної продукції.

Одним з важливих напрямів підтримки економічного потенціалу України є розвиток підприємств аграрного сектору економіки. Стан економіки країни та рівень добробуту її населення перебувають у прямій залежності від результативності діяльності та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств аграрного сектору економіки. Низький рівень розвитку та конкурентоспроможності вітчизняної аграрної промисловості, особливо виноградарсько-виноробної галузі, зумовлює виняткову важливість розгляду проблем та тенденцій розвитку даного сектору за допомогою методів та підходів конкурентоспроможності. В науково-практичній літературі існують різні концептуальні підходи до визначення конкурентоспроможності підприємства (рис. 1)

Відповідно, визначення даної категорії можна уточнити таким чином: конкурентоспроможність підприємства виноградарсько-виноробної галузі — інтегральна система конкурентних параметрів підприємства (ступінь задоволення споживчими якостями виноробної продукції, використання екологічних сучасних технологій виробництва алкогольної продукції, інноваційних ресурсозберігаючих технологій, ефективність фінансово-господарської діяльності), які відрізняють його від інших економічних суб'єктів на національному та світовому ринку виноробної продукції, а також здатність до адаптації та розвитку на основі розробки та реалізації стратегій підвищення конкурентоспроможності.

Найважливішою функцією механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі є захист від мінливих та несприятливих умов ринкового середовища, які мають передбачати розробку комплексу заходів щодо обмеження економічного ризику у діяльності підприємства на ринку. При цьому запровадження інноваційних механізмів підвищення якості продукції, впровадження інноваційних технологій, зокрема удосконаленої технології зберігання винограду, розширення сфери маркетингових досліджень виноробного ринку, використання переваг технологічних процесів та особливостей цінового регулювання попиту та пропозиції виноробної продукції – є важливим блоком

проблем, що забезпечують високий рівень конкурентоспроможності підприємства виноградарсько-виноробної галузі .

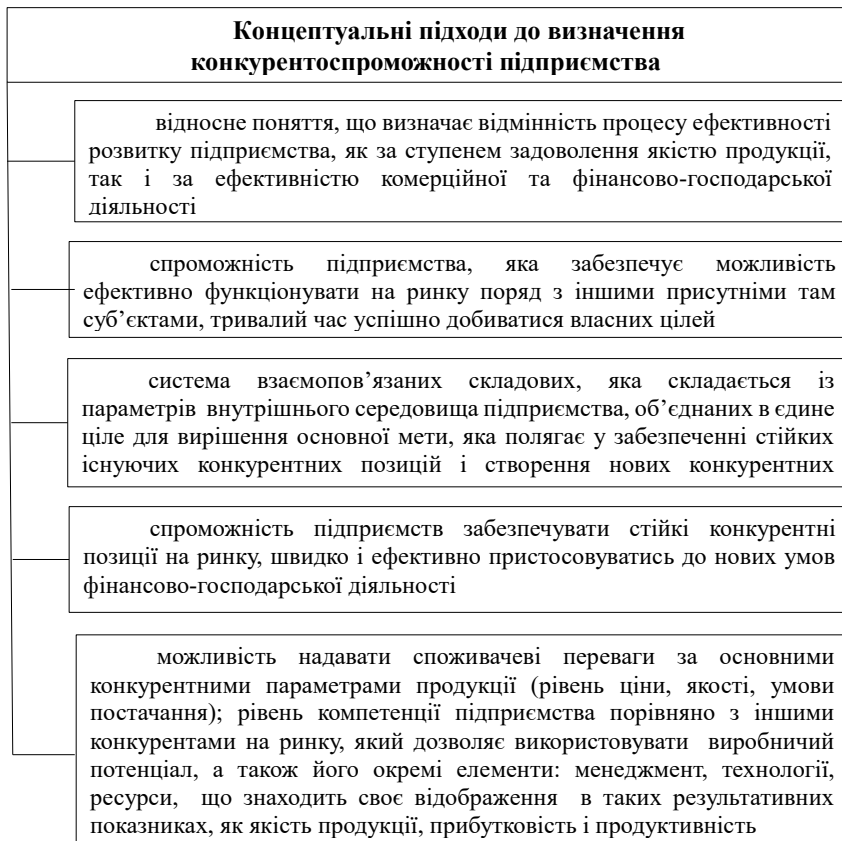

Рис. 1. Концептуальні підходи до визначення конкурентоспроможності підприємства

Джерело: систематизовано авторами за матеріалами [1-5]

Посилення ролі конкуренції національних підприємств виноградарсько-виноробної галузі на внутрішньому та світовому ринках, з одного боку, та отримання більшої свободи у виборі конкурентної стратегії, з іншого, вимагають від керівників підприємств більш виважених управлінських рішень, спрямованих

на підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств в умовах мінливого середовища.

На першому етапі дослідження розглянемо тенденції розвитку виноградарсько-виноробної галузі.

Виноградарсько-виноробна сфера завжди належала до важливої стратегічної галузі агропромислового комплексу України, яка суттєво впливає на рівень соціально-економічного розвитку регіонів та забезпечує значні надходження до державного та місцевого бюджетів. Україна має достатній потенціал для розвитку виноробної галузі і виробництва якісної продукції. Виноградарсько-виноробна має великі потенціальні кадрові, виробничі, науково-технологічні можливості, але наразі переживає найскладніший період за всю історію. Виноробна галузь має сприятливі ґрунтовно-кліматичні умови, конкурентний потенціал, але існує значна кількість проблем, що заважають їй ефективному розвитку та функціонуванню. Політичні та економічні кризові явища, розвиток європейських інтеграційних процесів в умовах низької міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств виноградно-виноробної промисловості, зниження площ плодоносних виноградників, супроводжується значними соціально-економічними викликами, що гальмують процеси економічного розвитку України.

Протягом 2000 – 2021 рр. площі виноградників України стрімко скорочуються, оскільки площі нових насаджень менші, ніж виведені з експлуатації. В 2000 році площа виноградних угідь складала 99,4 тис. га, в 2014 внаслідок окупації та втрати АР Крим площа скоротилась майже в два рази і склала 44,2 тис. га. Протягом 2015-2021 рр. продовжується негативна тенденція скорочення площ виноградників до 34,7 тис. га (для порівняння в 1985 році в Україні нараховувалось понад 200 тис. га виноградних угідь). Площа виноградників в Одеській області також має тенденцію до зниження, протягом 2000-2021 рр. площа зменшилась з 40,3 до 21,9 тис. га. (рис.2). Це свідчить про поступову відмову сільськогосподарських товаровиробників від виноробного виробництва. Н. О. Аверчева [6] вважає, що площа виноградників у плодоносному віці в умовах кризових для

виноградарсько-виноробної галузі явищ є критичною, адже з такою кількістю неможливо забезпечити підприємства вітчизняною сировиною. Також проблеми виноробної галузі пов'язані з високою капіталомісткістю та тривалим періодом його окупності. Інвестиційні витрати у виноробний бізнес складають понад 100 тис. грн. на 1 га, а тривалість вирощування виноградника становить чотири роки і більше, а період інтенсивної його експлуатації – 20-25 років [6, с.43].

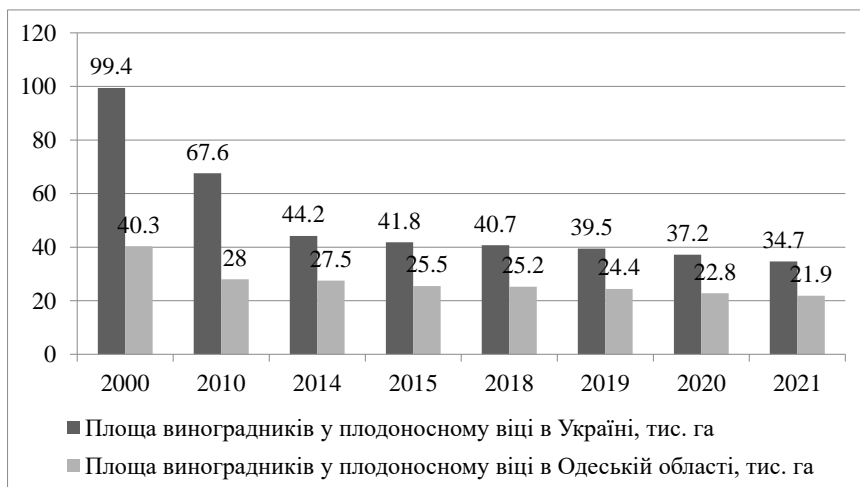

Рис. 2. Площа виноградників у плодоносному віці в Україні та в Одеській області за 2000 – 2021 рр., тис. га

Джерело: складено авторами за даними [8]

Тривале скорочення площ виноградників в Україні обумовлює невідповідність між потребою виробництва в сировині і можливостями сировинної бази, негативно впливає на обсяги виробництва винограду. В 2021 р. в Україні вироблено 261,1 тис. т винограду, що становить лише 51,4 % до рівня 2000 р. У 2021 році зібрано один із найнижчих за понад 30 років спостережень урожай винограду. Основним фактором зниження виробництва винограду є скорочення площ насаджень у плодоносному віці — від 99,4 до 34,7 тис. га. В Одеському регіоні в 2021 році вироблено 169 тис. т винограду, тобто протягом 2000 – 2021 рр. виробництво винограду змінилось на 16% (рис. 3). В результаті зниження виробництва

винограду простежеться зростання середньої ціни реалізації винограду на виноматеріали, скорочується виробництво вина, проте стрімко зростає імпорт виноробної продукції.

Рис. 3. Виробництво винограду в Україні та в Одеській області за 2000 – 2021 рр., тис. т.

Джерело: складено авторами за даними [8]

Незважаючи на те, що в умовах скорочення площ виноградних насаджень підвищується виробництво винограду за рахунок зростання інтенсивності та поліпшення організаційно-економічних чинників виробництва, потреба у виноматеріалах задоволена не повністю, тому виноробні підприємства змушені імпортувати виноматеріали. Для підприємств виноградарсько-виноробної галузі в умовах кризових першочерговим завданням є поступове зниження імпорту виноматеріалів з одночасним розвитком вітчизняної сировинної бази шляхом запровадження інноваційних технологій виробництва винограду, зростання врожайності й підвищення якості виноробної продукції [9].

Перед виноробними підприємствами сьогодні також досить серйозно стоїть питання низької продуктивності виноградників. Протягом 2000-2021 рр. середня урожайність винограду в Україні

склала 8,3 т з 1 га площі насаджень у плодоносному віці. Рівень урожайності виноградників в 2018 році досяг максимальної позначки у 11,49 т з 1 га площі насаджень у плодоносному віці. Завдяки високій врожайності у 2018 році вдалося наблизитися по виробництву винограду майже до рівня 2000 року в той час, коли площа його насаджень за аналізований період скоротилася більше ніж удвічі.

Урожайність винограду в Україні, незважаючи на окремі сприятливі періоди, у цілому залишається низькою. Для порівняння в європейських країнах продуктивність насаджень виноградників перевищує 10-12 т/га [10]. Причинами низької продуктивності є передусім зменшення частки площі виноградників у плодоносному віці, вплив глобальної кліматичної кризи на розвиток вітчизняного сільського господарства та недостатнє впровадження сучасних інноваційних технологій у виноробних господарствах [11]. У 2021 році близько 69% площ насаджень виноградників були в дрібнотоварних господарствах населення, тоді як на підприємства припадало всього 31% (рис. 4).

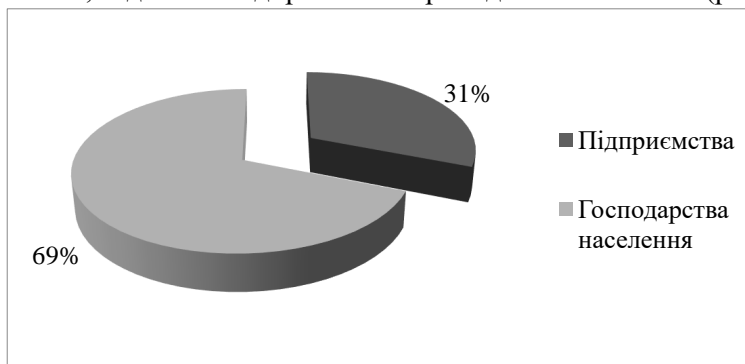

Рис.4. Питома вага у виробництві винограду різних категорій господарств України у 2021 році, %

Джерело: складено авторами за даними [8]

Перед тим як провести оцінку конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі, проаналізуємо фактори можливостей і ринкових загроз зовнішнього середовища підприємств даного сектору економіки України. Для відбору

впливових чинників середовища використаємо матрицю Дж--Вільсона. Для аналізу загроз будуємо таблицю для ринкових загроз для підприємств виноградарсько-виноробної галузі.

Таблиця 1

Фактори ринкових загроз для підприємств виноградарсько-виноробної галузі України, 2022 рік

Фактори	Ступінь впливу			Ймовірність настання		
	Високий (7-10)	Середній (6-4)	Низький (3-1)	(0,9-0,6)	(0,5-0,3)	(0,2-0,1)
1. Політична нестабільність в країні в умовах російської збройної агресії проти України		5		0,82		
2. Зростання тиску конкурентів виноградарсько-виноробної галузі. Конкурентний тиск імпорту вина за більш низькими цінами		6			0,64	
3. Зменшення частки площі виноградників у плодоносному віці	7				0,33	
4. Зниження купівельної спроможності споживачів виноробної продукції преміум-класу	9					0,19
5. Недостатня державна підтримка виноградарсько-виноробної галузі та додаткові стимули	8				0,44	
6. Залежність сировинної бази від урожайності та обсягів виробництва у виноградарстві. Імпорт виноматеріалів		4		0,62		
7. Жорстка система оподаткування. Часті зміни законодавства в частині маркування, захисту споживачів, вимог до виноробної продукції	7				0,49	
8. Відмова банків у наданні довгострокових кредитів для розвитку виноградарсько-виноробного бізнесу			2		0,38	

Джерело: розраховано авторами за даними експертних оцінок

Факторами ринкових загроз функціонування підприємств виноградарсько-виноробної галузі є політична нестабільність в країні в умовах російської збройної агресії проти України,

зростання тиску конкурентів виноградарсько-виноробної галузі, конкурентний тиск імпорту вина за більш низькими цінами, зменшення частки площі виноградників у плодоносному віці, зниження купівельної спроможності споживачів виноробної продукції преміум-класу, недостатня державна підтримка виноградарсько-виноробної галузі та додаткові стимули, залежність сировинної бази від урожайності та обсягів виробництва у виноградарстві, імпорт виноматеріалів, жорстка система оподаткування, часті зміни законодавства в частині маркування, захисту споживачів, вимог до виноробної продукції, відмова банків у наданні довгострокових кредитів для розвитку виноградарсько-виноробного бізнесу.

Далі будемо матрицю загроз функціонування підприємств виноградарсько-виноробної галузі (рис. 5).

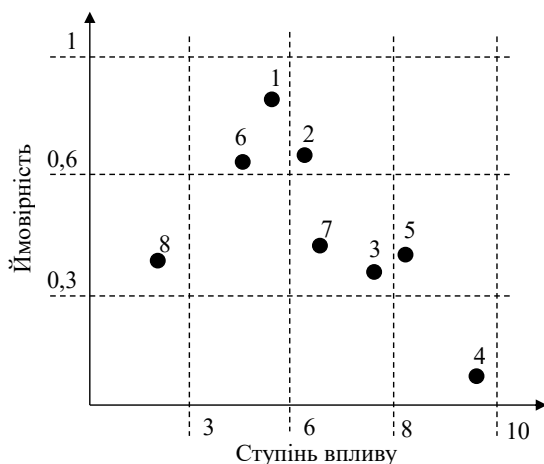

Рис. 5. Матриця загроз функціонування підприємств виноградарсько-виноробної галузі України, 2022 рік
Джерело: розраховано авторами за даними експертних оцінок

Далі будемо матрицю загроз Вільсона для підприємств виноградарсько-виноробної галузі, 2022 рік (табл. 2.)

Таблиця 2

Матриця загроз Вільсона для підприємств виноградарсько-виноробної галузі України, 2022 рік

Імовірність реалізації загроз функціонування підприємств виноградарсько-виноробної галузі	Можливі наслідки реалізації загроз функціонування підприємств виноградарсько-виноробної галузі			
	Руйнування	Критичний стан	Важкий стан	«Легкі удари»
Висока		2	1, 6	
Середня	5	3, 7		8
Низька	4			

Джерело: розраховано авторами за даними експертних оцінок

Таким чином, фактори (2) «Зростання тиску конкурентів виноградарсько-виноробної галузі, конкурентний тиск імпорту вина за більш низькими цінами» і (5) «Недостатня державна підтримка виноградарсько-виноробної галузі та додаткові стимули» є найнебезпечніші для функціонування підприємств виноградарсько-виноробної галузі і вимагають термінового й обов'язкового розгляду та розробки програм щодо їх негативного впливу або усунення. Фактори 1,3,4,6 і 7 також мають перебувати під постійною увагою керівництва підприємств виноградарсько-виноробної галузі. Особливо слід приділяти ризику політичної нестабільності країни в умовах російської збройної агресії проти України. Фактор 8 «Відмова банків у наданні довгострокових кредитів для розвитку виноградарсько-виноробного бізнесу» не повинен випадати з поля зору керівництва виноробних підприємств, а його розвиток повинен уважно відслідковуватися.

В табл. 3. наведені ринкові можливості підприємств виноградарсько-виноробної галузі, їх ступінь впливу та ймовірність настання.

Таблиця 3

Фактори можливостей підприємств виноградарсько-
виноробної галузі України, 2022 р.

Фактори	Ступінь впливу			Ймовірність настання		
	Високий (7-10)	Середній (6-4)	Низький (3-1)	(0,9 - 0,6)	(0,5 - 0,3)	(0,2 - 0,1)
1. Впровадження маркетингових стратегій та освоєння нових ринків виноробної збуту	8				0,53	
2. Посилення конкурентоспроможності бренду виноробних підприємств		4		0,82		
3. Розвиток винного туризму на базі підприємств та закладів ресторанного бізнесу		6		0,69		
4. Розширення партнерства з зарубіжними партнерами, реалізація експортного потенціалу виноробних підприємств	9			0,85		
5. Впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій		5			0,34	
6. Удосконалення сортової структури виноградних насаджень для оптимізації виробництва вина			3			0,2
7. Створення тісних інтеграційних зв'язків з постачальниками винограду і виноматеріалів	8					0,18

Джерело: розраховано авторами за даними експертних оцінок

Далі будуємо матрицю можливостей підприємств виноградарсько-виноробної галузі (рис. 6)

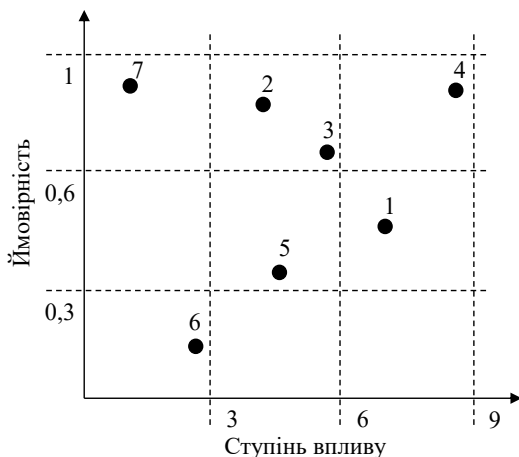

Рис. 6. Матриця можливостей зовнішнього середовища підприємств виноградарсько-виноробної галузі України
Джерело: розраховано авторами за даними експертних оцінок

Далі будуємо матрицю можливостей Вільсона для підприємств виноградарсько-виноробної галузі (табл. 4)

Таблиця 4

Матриця можливостей Вільсона для підприємств виноградарсько-виноробної галузі, 2022 рік

Вплив фактора на діяльність підприємства виноградарсько-виноробної галузі	Ймовірність посилення впливу фактору на діяльність підприємства виноградарсько-виноробної галузі		
	Висока	Середня	Низька
Високий	4	1	
Середній	2,3	5	
Низький	7		6

Джерело: розраховано авторами за даними експертних оцінок

Таким чином, відповідно до матриці Вільсона найбільш впливовим фактором можливостей для підприємств виноградарсько-виноробної галузі є розширення партнерства з

зарубіжними партнерами, реалізація експортного потенціалу виноробних підприємств. Також впровадження маркетингових стратегій та освоєння нових ринків виноробної збуту, посилення конкурентоспроможності бренду виноробних підприємств, розвиток винного туризму на базі підприємств та закладів ресторанного бізнесу є впливовими факторами можливостей для підприємств виноградарсько-виноробної галузі.

Оцінка конкурентоспроможності підприємства виноградарсько-виноробної галузі показує відмінності цього підприємства від його конкурентів за рівнем задоволення споживчими якостями виноробної продукції, використання екологічних сучасних технологій виробництва алкогольної продукції, інноваційних ресурсозберігаючих технологій, а також за ефективністю фінансово-господарської діяльності.

Алгоритм оцінювання підприємства виноградарсько-виноробної галузі представлено на рис. 7.

Таким чином, оцінка конкурентоспроможності виноробного підприємства є важливою інформаційною базою для оцінки потенціальних можливостей і дає можливість зробити висновки щодо ефективності використання матеріально-технічних, технологічних, виробничих, трудових та фінансових ресурсів. Тому оцінка конкурентоспроможності є узагальнюючим підсумковим показником стійкої роботи підприємства виноградарсько-виноробної галузі та визначення його здатності адаптуватися до впливу зовнішнього середовища з метою збереження, трансформації або створення нових конкурентних переваг, забезпечувати стійкі конкурентні позиції на ринку виноробної продукції, швидко і ефективно пристосовуватись до нових умов фінансово-господарської діяльності.

Для оцінки конкурентоспроможності нами обрані виноробні підприємства Одеського регіону. Наш вибір обумовлений тим, що найбільші площі виноградників у плодоносному віці, урожайність і валові збори концентровані в Одеській області, яка займає лідируючі позиції серед основних виноградарсько-виноробних областей.

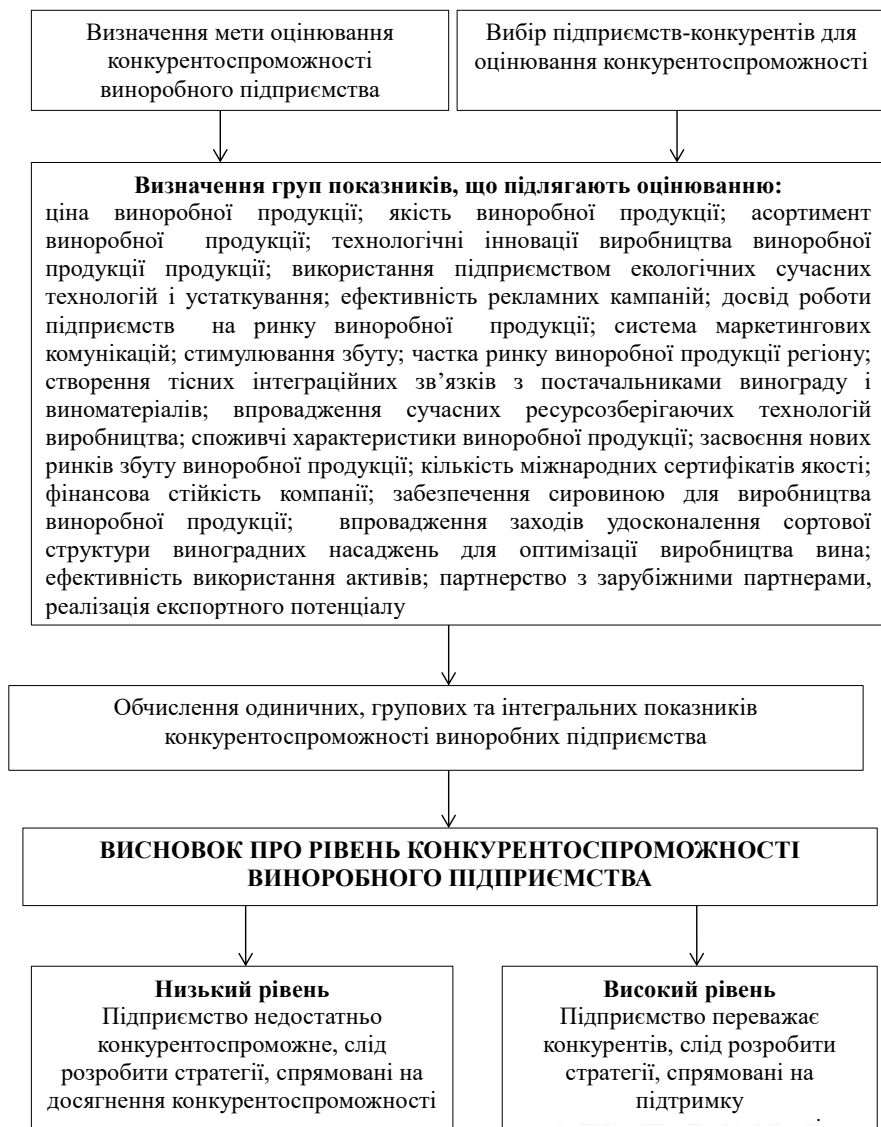

Рис. 7. Алгоритм оцінювання конкурентоспроможності підприємства виноградарсько-виноробної галузі
Джерело: складено авторами з використанням [12]

Дані виробництва винограду в областях України за 2020 – 2021 рр. представлено на рис. 8. Питома вага Одеської області у валовому зборі винограду України в 2021 році складає — 60,4 % (169 тис. т). В інших областях виробництво винограду значно менше, що свідчить про недостатній рівень впровадження нових сортів винограду та інноваційних технологій, порушення технологічних вимог виготовлення виноробної продукції.

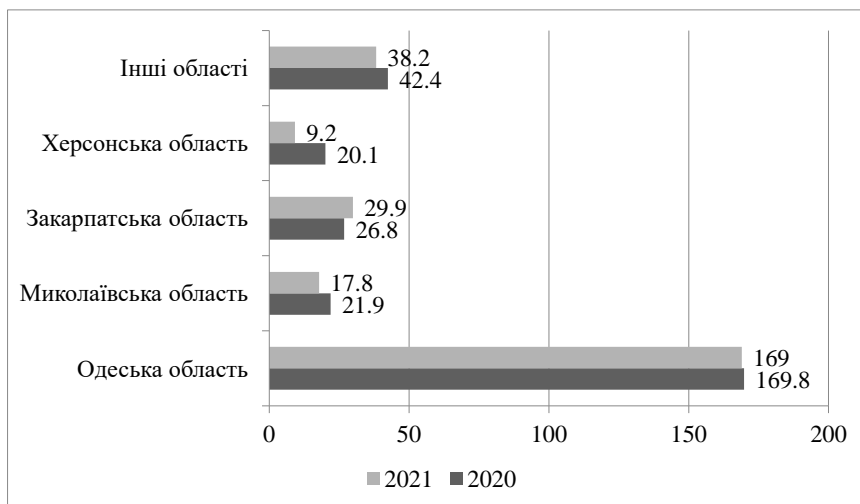

Рис. 8. Виробництво винограду в областях України за 2020 – 2021 рр.

Джерело: складено авторами за даними [8]

Для оцінки конкурентоспроможності нами обрані наступні виноробні підприємства Одеського регіону:

1. ПрАТ «Болградський виноробний завод» (Україна, Одеська обл., Болградський р-н, місто Болград)
2. ПрАТ «Одесавинпром» (Україна, м. Одеса)
3. ТОВ «ПТК ШАБО» (Україна, Одеська обл., Білгород-Дністровський р-н, село Шабо).

Побудуємо матрицю зваженої оцінки конкурентних переваг виноробних підприємств Одеського регіону (табл.5)

Таблиця 5

Зважена оцінка конкурентних переваг виноробних підприємств Одеського регіону

Фактори	Вага	ТОВ «ПТК ШАБО»		ПрАТ «Одесавинпром»		ПрАТ «Болградський виноробний завод»	
		Бальна оцінка	Зважена оцінка	Бальна оцінка	Зважена оцінка	Бальна оцінка	Зважена оцінка
Ціна виноробної продукції	0,08	9	0,72	9	0,72	10	0,8
Якість виноробної продукції	0,1	10	1	9	0,9	9	0,9
Асортимент виноробної продукції	0,03	10	0,3	9	0,27	8	0,24
Технологічні інновації виробництва виноробної продукції	0,05	10	0,5	10	0,5	9	0,45
Використання підприємством екологічних сучасних технологій і устаткування	0,07	10	0,7	9	0,63	9	0,63
Ефективність рекламних кампаній	0,06	10	0,6	9	0,54	8	0,48
Досвід роботи підприємств на ринку виноробної продукції	0,02	8	0,16	9	0,18	10	0,2
Система маркетингових комунікацій	0,07	10	0,7	9	0,63	8	0,56
Стимулювання збуту	0,06	10	0,6	9	0,54	9	0,54
Частка ринку виноробної продукції регіону	0,08	10	0,8	9	0,72	8	0,64

Продовження таблиці 5

1	2	3	4	5	6	7	8
Створення тісних інтеграційних зв'язків з постачальниками винограду і виноматеріалів	0,05	10	0,5	9	0,45	9	0,45
Впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій виробництва	0,03	9	0,27	9	0,27	8	0,24
Споживчі характеристики виноробної продукції	0,04	10	0,4	9	0,36	8	0,32
Засвоєння нових ринків збуту виноробної продукції	0,05	10	0,5	9	0,45	8	0,4
Кількість міжнародних сертифікатів якості	0,05	10	0,5	9	0,45	9	0,45
Фінансова стійкість компанії	0,05	10	0,5	10	0,5	9	0,45
Забезпечення сировиною для виробництва виноробної продукції	0,02	10	0,2	9	0,18	8	0,16
Впровадження заходів удосконалення сортової структури виноградних насаджень для оптимізації виробництва вина	0,01	10	0,1	9	0,09	8	0,08
Ефективність використання активів	0,04	10	0,4	9	0,36	8	0,32
Партнерство з зарубіжними партнерами, реалізація експортного потенціалу	0,04	10	0,4	10	0,4	8	0,32
Сума	1,00		9,85		9,14		8,63

Джерело: розраховано за даними експертних оцінок

Зважена оцінка конкурентних переваг виноробних підприємств Одеського регіону проводилась за наступними

критеріями: ціна виноробної продукції; якість виноробної продукції; асортимент виноробної продукції; технологічні інновації виробництва виноробної продукції; використання підприємством екологічних сучасних технологій і устаткування; ефективність рекламних кампаній; досвід роботи підприємств на ринку виноробної продукції; система маркетингових комунікацій; стимулювання збуту; частка ринку виноробної продукції регіону; створення тісних інтеграційних зв'язків з постачальниками винограду і виноматеріалів; впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій виробництва; споживчі характеристики виноробної продукції; засвоєння нових ринків збуту виноробної продукції; кількість міжнародних сертифікатів якості; фінансова стійкість компанії; забезпечення сировиною для виробництва виноробної продукції; впровадження заходів удосконалення сортової структури виноградних насаджень для оптимізації виробництва вина; ефективність використання активів; партнерство з зарубіжними партнерами, реалізація експортного потенціалу (рис.9).

Таким чином, на першому місці знаходиться виноробна компанія ТОВ «ПТК ШАБО» (зважена оцінка 9,85), на другому місці ПрАТ «Одесавинпром» (зважена оцінка 9,14), на третьому місці ПрАТ «Болградський виноробний завод» (зважена оцінка 8,63).

В результаті проведеного дослідження нами розроблені наступні заходи підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі Одеського регіону (рис.10)

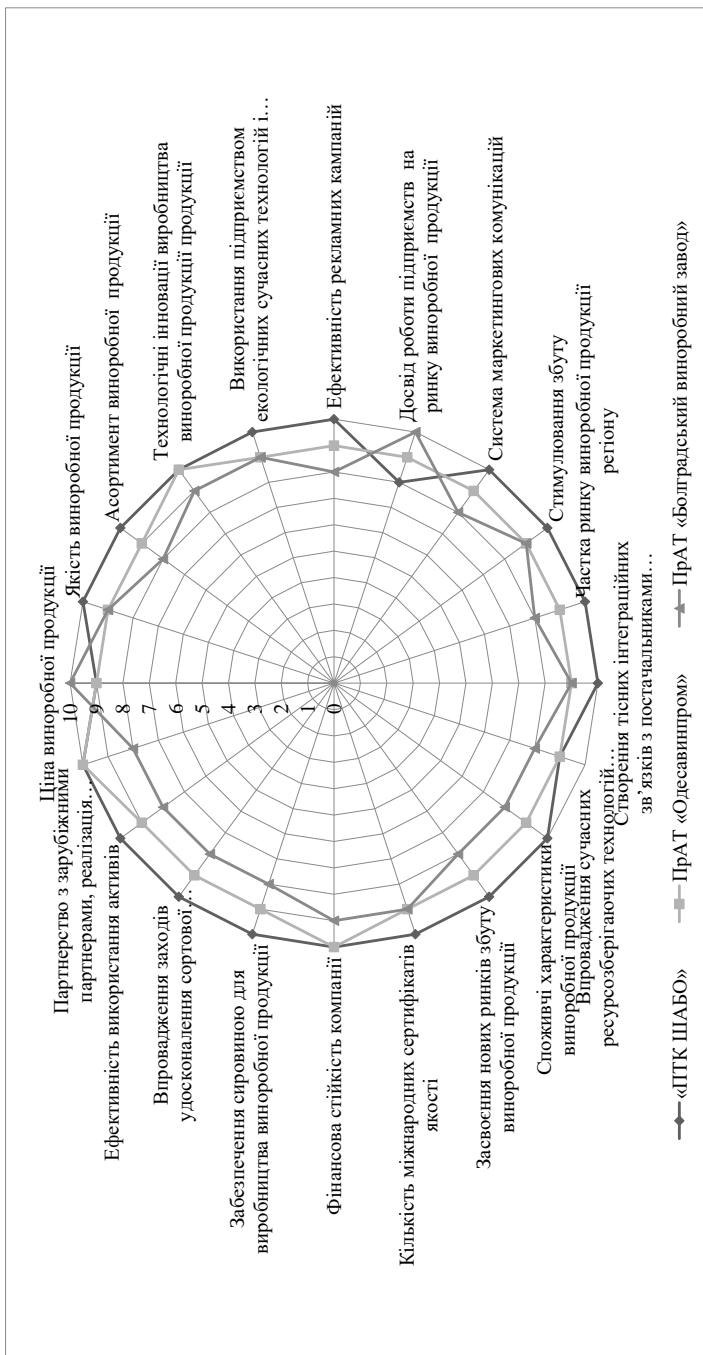

Рис. 9. Багатокутник конкурентоспроможності виноробних підприємств Одеського регіону

Джерело: побудовано за даними експертних оцінок

Напрями підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі Одеського регіону

запровадження інноваційних механізмів підвищення якості виноробної продукції

впровадження інноваційних технологій, зокрема удосконаленої технології зберігання винограду, приготування та дозування бентонітової суспензії, виробництва органічних та органіко-мінеральних добрив з відходів виробництва, нових методів визначення розливостійкості

проведення щорічної закладки нових виноградників необхідних сортів для задоволення потреб вітчизняних виробників у виноматеріалах, а також селекція нових сортів винограду, спрямованих на ефективніше використання природних та економічних факторів, підвищення виробничого потенціалу

розвиток винного туризму на базі підприємств та закладів ресторанного бізнесу, сприяння формуванню напрямку виноградарсько-виноробного туризму, пов'язаного із відвідуванням географічних місць вирощування винограду та виробництва вина з метою дегустації і придбання виноробної продукції безпосередньо на місці зростання і виноробства, знайомства з природними, культурними, гастрономічними традиціями регіону, технологічними особливостями виноробства

впровадження маркетингових стратегій та освоєння нових ринків виноробної збуту, посилення конкурентоспроможності бренду виноробних підприємств, прийняття участі у міжнародних виставках та ярмарках

розширення партнерства з зарубіжними партнерами, реалізація експортного потенціалу виноробних підприємств

створення тісних інтеграційних зв'язків з постачальниками винограду і виноматеріалів

впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій та інноваційних технологій переробки вторинної сировини виноробства

Рис.10. Заходи підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі Одеського регіону

Джерело: складено авторами

Серед напрямів підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі Одеського регіону важливе місце займають маркетингові заходи. Нами пропонуються наступні маркетингові заходи підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі Одеського регіону: впровадження маркетингових інтернет-комунікацій на платформі YouTube, спонсорська підтримка проектів (наприклад, кулінарне шоу «МастерШеф Україна»), Youtube-реклама брендів виноробної продукції, застосування product placement на шоу, в кліпах відомих зірок шоу-бізнесу, фільмах, використання контекстної реклами в мережі Інтернет з таргетингом по геолокації і віку, використання таргетованої реклами в соціальних мережах і мережевих групах, створення та розповсюдження відео контенту брендів виноробної продукції, рекламна кампанія в соціальних мережах Facebook, Instagram та рекламному онлайн-сервісі Google Ads, брендований контент в Instagram (PR-публікації про бренд та якісні характеристики виноробної продукції). Серед маркетингових заходів особливу увагу займає участь у міжнародних виставках та ярмарках алкогольної продукції, що сприяє просуванню, поліпшенню іміджу компанії на ринку виноробної продукції; вивченню напрямів асортиментної політики і стратегії конкурентних компаній, комунікації з партнерами, існуючими корпоративними клієнтами, здійсненню прямого контакту з перспективними потенційними споживачами виноробної продукції, інтеграції зі світовими компаніями.

Реалізація цих заходів дасть змогу підвищити ефективність фінансового та інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств виноградно-виноробної промисловості та дозволить підвищити міжнародну конкурентоспроможність вітчизняних підприємств виноробної галузі як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, а також створити умови для ефективного розвитку виноробства.

Інтеграція України у світовий економічний простір супроводжується жорсткою конкуренцією на ринку виноробної

продукції, що обумовлює необхідність розробки заходів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств виноградарсько-виноробної галузі. З метою підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі Одеського регіону, а також для цільового використання державних коштів на розвиток виноградарства необхідно проведення кластеризації даних підприємств.

З метою підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі, для стимулювання їх розвитку в умовах політичних і економічних кризових явищ на державному рівні нами пропонуються наступні заходи (рис.11).

Серед напрямів підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі особливу увагу заслуговує формування кластерної політики. Кластерна політика виноградарсько-виноробної галузі розуміється автором як комплекс взаємопов'язаних дій, який спрямований на забезпечення високих темпів економічного зростання і диверсифікації економіки регіону за рахунок підвищення конкурентоспроможності виноробних підприємств та сформованих спеціалізованих підприємств і підрозділів, науково-дослідних закладів, пов'язаних спільними цілями по підготовці і переробці сировини, синергетика взаємодії учасників якого дозволить забезпечити ефект масштабу на регіональному, національному та світовому рівнях.

Кластерна політика виноградарсько-виноробної галузі дасть змогу підвищити ефективність інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств та конкурентоспроможність вітчизняної виноробної продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, а також створити умови для ефективного розвитку виноробного бізнесу. Кластерна політика виноградарсько-виноробної галузі потребує як законодавчої, так і фінансової державної підтримки.

Напрями підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі на державному рівні

впровадження спеціальних державних програм для залучення у виноградно-виноробну галузь довгострокових інвестицій, підвищення інвестиційної привабливості виноградарства через вдосконалення земельних відносин

формування кластерної політики підприємств виноградарсько-виноробної галузі

формування ефективної інфраструктури інвестиційно-інноваційної державної політики, розробка спеціальних державних програм зі збереження кращих сортів винограду

впровадження нової моделі державного управління, що надасть можливостей для більш тісного розвитку в рамках поглиблення інтеграції в ЄС, підвищення якості виноробної продукції, скорочення імпорту та насичення внутрішнього ринку вітчизняною продукцією

формування ефективного механізму державно-приватного партнерства в процесі кластеризації підприємств виноробної промисловості

здійснення заходів щодо забезпечення розвитку інфраструктури ринку виноробної продукції, диверсифікації каналів реалізації та забезпечення якості продукції, регулювання попиту і пропозиції, захист ринку від імпортової винопродукції та сировини низької якості

удосконалення системи управління у виноградно-виноробній галузі; розроблення галузевої нормативної і технологічної документації, яка відповідає положенням та вимогам Європейського Співтовариства.

Рис. 11. Напрями підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі на державному рівні

Джерело: складено авторами за матеріалами [14 - 16]

Мета та завдання кластерної політики виноградарсько-виноробної галузі представлено на рис.12

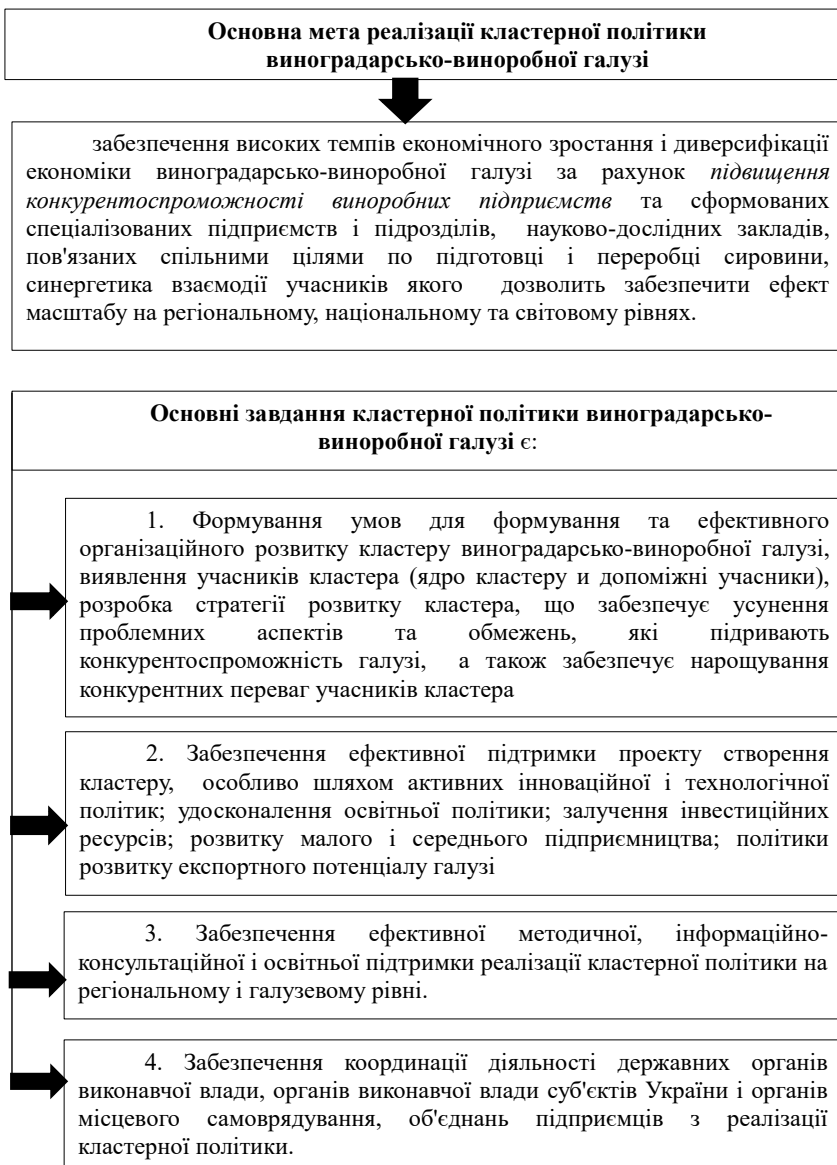

Рис. 12. Мета та завдання кластерної політики виноградарсько-виноробної галузі

Джерело: складено авторами на основі наукових досліджень

Нами проведено SWOT-аналіз формування виробничо-науково-освітній кластер з переробки вторинної сировини виноробства в транскордонному регіоні Україна-Молдова (табл.6)

Таблиця 6

SWOT-аналіз формування виробничо-науково-освітнього кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в транскордонному регіоні Україна-Молдова

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. Використання конкурентних переваг регіонів України і Молдови</p> <p>2. Кращі практики окремих кластерів та кластерних організацій</p> <p>3. Загальне економічне зростання регіонів України і Молдови під впливом кластеризації.</p> <p>4. Прискорене нарощування інфраструктурного та кадрового потенціалу регіонів</p> <p>5. Підтримка формування виробничо-науково-освітній кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в транскордонному регіоні Україна-Молдова рядом міжнародних фондів.</p> <p>6. Готовність окремих територіальних громад підтримувати розвиток кластеру з переробки вторинної сировини</p> <p>7. Швидка адаптація до нових потреб світового виноградарсько-виноробного ринку</p> <p>8. Розвиток мережі конкурентоспроможних постачальників, діючих виноробних підприємств і сформованих спеціалізованих підприємств і підрозділів, науково-дослідних закладів</p> <p>9. Взаємодія бізнесу, підприємства влади, громадськості та науки</p>	<p>1. Відсутність нормативно-правового забезпечення функціонування кластерів, державні органи в сфері кластерної політики відсутні.</p> <p>2. Слабка або відсутня фінансова підтримка на регіональному рівні, недостатнє належне фінансове забезпечення кластерного розвитку.</p> <p>3. Слабка інтеграція сучасних компонентів – як інновацій та діджиталізація, смарт-спеціалізація регіонів.</p> <p>4. Низька культура виноробного підприємництва та неготовність бізнесу до об'єднання.</p> <p>5. Повільність наукових досліджень в галузі кластеризації виноградарсько-виноробної промисловості.</p> <p>6. Наявність диспропорцій регіонального розвитку.</p> <p>9. Відсутність підтримки виходу на висококонкурентні міжнародні ринки виноробної продукції</p> <p>8. Недокапіталізація національних економік і транскордонного регіону Україна-Молдова</p>

Продовження таблиці 6

1	2
Можливості	Загрози
<p>1. Вихід на конкурентні ринки продуктів, отриманих із вторинної сировини виноробства.</p> <p>2. Підвищення конкурентоспроможності виноробної продукції</p> <p>3. Збільшення обсягів виробництва</p> <p>4. Зростання інноваційного потенціалу регіонів України і Молдови, збільшення інноваційно-інвестиційної активності бізнесу</p> <p>5. Можливості інтеграції України і Молдови в європейський і світовий простір.</p> <p>6. Надходження до місцевих бюджетів.</p> <p>7. Формування конкурентних переваг, що сприяють залученню вітчизняних та іноземних інвестицій.</p> <p>10. Формування нових компаній і створення нових робочих місць, ефективне формування кадрової політики</p> <p>9. Нові тренди та ніші, де кластери мають переваги над іншими інструментами в швидкості реакції</p>	<p>1. Російська збройна агресія проти України, загальна політична та економічна нестабільність, що дезорієнтує та демотивує учасників ринків</p> <p>2. Торгові війни – погіршення умов експорту та інтеграції в глобальні ланцюги.</p> <p>3. Карантинні обмеження у зв'язку з епідемією COVID-19.</p> <p>4. Недостатність державної підтримки, відсутність керованості та прогнозованості дій на рівні центрального уряду</p> <p>5. Нестабільність діючого законодавства в галузі виноробного підприємництва</p> <p>6 Зниження внутрішнього попиту та суттєве послаблення зовнішнього попиту на виноробну продукцію</p> <p>7. Підвищення рівня інфляції, курсу валют</p> <p>8. Збільшення відтоку трудових кадрів (включно з робочими спеціальностями) за кордон.</p>

Джерело: складено авторами на основі наукових досліджень

Передумовами формування кластера з переробки вторинної сировини виноробства в транскордонному регіоні Україна-Молдова є наступні: значні обсяги вторинної сировини виноробства; малі масштаби вітчизняного виробництва по його переробці; можливість імпортозаміщення какао-бобів в кондитерській галузі порошком з макухи насіння винограду; висока економічна ефективність виробництва. Стримуючими

факторами є: обмеженість інструментів державного регулювання розвитку; недосконалість системи страхування; недостатнє завантаження виробничих потужностей виноробних заводів; недостатнє залучення інновацій у виробництво; низький рівень довіри між потенційними учасниками кластеру [19].

Сильні сторони і перспективні можливості свідчать про доцільність формування кластеру з переробки вторинної сировини виноробства в транскордонному регіоні Україна-Молдова. Використання кластерної ідеології об'єднання виноробних підприємств України і Молдови дозволить: досягти високої рентабельності виробництва інноваційних продуктів із вторинної сировини виноробства; збільшити інноваційно-інвестиційну активність виноробного бізнесу; підвищити міжнародну конкурентоспроможність та послужить каталізатором інтеграції країн в європейський і світовий простір; отримати синергетичний ефект в різних секторах агропромислового комплексу, зокрема, у сфері виноградарства та виноробства транскордонного кластера Україна-Молдова.

Стан економіки країни та рівень добробуту її населення перебувають у прямій залежності від результативності діяльності та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств аграрного сектору економіки. Низький рівень розвитку та конкурентоспроможності вітчизняної аграрної промисловості, особливо виноградарсько-виноробної галузі, зумовлює виняткову важливість розгляду проблем та тенденцій розвитку даного сектору за допомогою методів та підходів конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність підприємства виноградарсько-виноробної галузі — інтегральна система конкурентних параметрів підприємства (ступінь задоволення споживчими якістьми виноробної продукції, використання екологічних сучасних технологій виробництва алкогольної продукції, інноваційних ресурсозберігаючих технологій, ефективність фінансово-господарської діяльності), які відрізняють його від

інших економічних суб'єктів на національному та світовому ринку виноробної продукції, а також здатність до адаптації та розвитку на основі розробки та реалізації стратегій підвищення конкурентоспроможності.

Виноробна галузь має сприятливі ґрунтовно-кліматичні умови, конкурентний потенціал, але існує значна кількість проблем, що заважають її ефективному розвитку та функціонуванню. Політичні та економічні кризові явища, розвиток європейських інтеграційних процесів в умовах низької міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств виноградно-виноробної промисловості, зниження площ плодоносних виноградників, супроводжується значними соціально-економічними викликами, що гальмують процеси економічного розвитку України.

В роботі проаналізовано фактори можливостей і ринкових загроз зовнішнього середовища підприємств підприємств виноградарсько-виноробної галузі за допомогою матрицю Дж--Вільсона. Оцінка конкурентоспроможності підприємства виноградарсько-виноробної галузі показує відмінності цього підприємства від його конкурентів за рівнем задоволення споживчими якостями виноробної продукції, використання екологічних сучасних технологій виробництва алкогольної продукції, інноваційних ресурсозберігаючих технологій, а також за ефективністю фінансово-господарської діяльності. Для оцінки конкурентоспроможності нами обрані виноробні підприємства Одеського регіону. Наш вибір обумовлений тим, що найбільші площі виноградників у плодоносному віці, урожайність і валові збори концентровані в Одеській області, яка займає лідируючі позиції серед основних виноградарсько-виноробних областей. Зважена оцінка конкурентних переваг виноробних підприємств Одеського регіону проводилась за наступними критеріями: ціна виноробної продукції; якість виноробної продукції; асортимент виноробної продукції; технологічні інновації виробництва виноробної продукції; використання підприємством

екологічних сучасних технологій і устаткування; ефективність рекламних кампаній; досвід роботи підприємств на ринку виноробної продукції; система маркетингових комунікацій; стимулювання збуту; частка ринку виноробної продукції регіону; створення тісних інтеграційних зв'язків з постачальниками винограду і виноматеріалів; впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій виробництва; споживчі характеристики виноробної продукції; засвоєння нових ринків збуту виноробної продукції; кількість міжнародних сертифікатів якості; фінансова стійкість компанії; забезпечення сировиною для виробництва виноробної продукції; впровадження заходів удосконалення сортової структури виноградних насаджень для оптимізації виробництва вина; ефективність використання активів; партнерство з зарубіжними партнерами, реалізація експортного потенціалу.

В результаті проведеного дослідження нами розроблені наступні заходи підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі Одеського регіону. Реалізація цих заходів дасть змогу підвищити ефективність фінансового та інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств виноградно-виноробної промисловості та дозволить підвищити міжнародну конкурентоспроможність вітчизняних підприємств виноробної галузі як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, а також створити умови для ефективного розвитку виноробства.

Також нами розроблено заходи підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі на державному та регіональному рівнях. Серед напрямів підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств виноградарсько-виноробної галузі особливу увагу заслуговує формування кластерної політики. Використання кластерної ідеології об'єднання виноробних підприємств України і Молдови дозволить: досягти високої рентабельності виробництва інноваційних продуктів із вторинної сировини виноробства;

збільшити інноваційно-інвестиційну активність виноробного бізнесу; підвищити міжнародну конкурентоспроможність та послужить каталізатором інтеграції країн в європейській і світовий простір; отримати синергетичний ефект в різних секторах агропромислового комплексу, зокрема, у сфері виноградарства та виноробства транскордонного кластера Україна-Молдова.

Література

1. Яблонська Н. В., Крупіна С.В. Основні напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств виноробної галузі. Зб. тез доп. 79-ї наук. конф. викл. акад., Одеса, 16–19 квіт. 2019 р. / Одес. нац. акад. харч. технологій ; під заг. ред. Б. В. Єгорова. Одеса, 2019. С. 324–325.
2. Осипов В.М., Некрасова Л.А. Оцінка конкурентоспроможності виноробного підприємства як інструмент управління його розвитком. *Економіка і прогнозування*. 2019. № 1. С. 109-127.
3. Брижань І.А., Чевганова В.Я. Порівняння методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства *Технологический аудит и резервы производства*. 2015. № 4(5). – С. 10-15.
4. Беляєва С.В., Зубко Т.Л. Методика визначення конкурентоспроможності підприємства (практичний аспект). *Інноваційна економіка*. 2013. Т. 6. . С. 77–81.
5. Карпенко Л.М. Методичні підходи до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 3(2). – С. 24-31.
6. Аверчева Н.О. Регіональні аспекти розвитку виноградарства і виноробства в Україні. *Агровіт*. 2021. № 23. С. 39–48.
7. Аверчева Н.О. Напрямами підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання виноградарсько-виноробного підкомплексу *Економіка та держава*. 2021. №12. С.59-64.
8. Державна служба статистики URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення 02.06.2022)
9. Виноробство в Україні: сучасний стан і перспективи URL: <https://agropolit.com/blog/475-vinorobstvo-v-ukrayini-suchasniy-stand-i-perspektivi> (Дата звернення 02.06.2022)
10. Розвиток і перспективи виноградарства URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/24360-rozvytok-i-perspektivy-vynohradarstva.html> (Дата звернення 01.06.2022)
11. Які проблеми та перспективи українського виноробства URL: <https://gre4ka.info/statti/67458-yaki-problemy-ta-perspektivy-ukrainskoho-vynorobstva> (Дата звернення 01.06.2022)

12. Крючкова Ж.В. Сутність конкуренції і конкурентоспроможності аграрних підприємств як економічних категорій. *Інвестиції: практика та досвід*. № 12. 2016. С. 49-53.

13. Ткаченко О.Б., Агева І.М., Беркгаут В.М. Інноваційні складові стратегічного розвитку виноробних підприємств України. *Економіка харчової промисловості*. 2016. Т. 8. Вип. 1. С. 55–61.

14. Карпінська Г. В. Реструктуризація підприємств виноробства як інструмент управління їх життєвим циклом : дис... канд. екон. наук : 08.00.04. Ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України. Одеса, 2009. 191 с.

15. Кравчук А.О., Казанджі А.В. Проблеми та пріоритетні напрями розвитку виноградарсько-виноробної галузі України. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2019. № 2. С. 41-47.

16. Пазюк В.Л. Брендинг в управлінні розвитком підприємств виноробної промисловості : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 Чернігів, 2016. 268 с.

17. Лазарева Є.В., Карпінська Г.В. Кластер як перспективна форма реструктуризації підприємств виноробства. *Прометей*. 2008. № 2(26). С. 114-119.

18. Осипов В.М., Осипова Л.А. Концепт транскордонного кластера по переробці вторинної сировини виноробства в Україні та в Молдові. Проблеми формування і стратегія розвитку. *Економічні інновації*. 2019. Том 21. Вип 1(70). С. 122-133.

19. Осипов В. Н., Осипова Л. А., Ермакова О. А. Концептуальное и экономическое обоснование эффективности кластерного подхода к переработке вторичного сырья виноделия. Проект «Развитие украинско-молдавского приграничного производственно-научно-образовательного кластера по переработке вторичных продуктов виноделия. URL <https://clustermdua.org/en/uploads/files/za2tyfdbrs-brochure.pdf> (Дата звернення 08.06.2022).